

Nordisk identitet i förändring

1990 - talets försök till en nyartikulering av den Nordiska
identiteten

Abstract

The thesis analyzes the making of Nordic identity after the cold war which brought an end to Nordic exclusiveness of emphasizing “soft power”. A need for a revitalization combined with an effort to enter History as an active subject, created constructivist project of a narrative style.

My study relies on contemporary literature, focusing mainly on the construction of Nordic identity and regional cooperation in the 1990: s.

I argue that Nordic identity was, and still is, determined of its comparable weakness in regard to the superpowers of the cold war, and, nowadays, to the EU. The architects of establishing a new Nordic identity, able to challenge a new Europe, fails in their effort, and what is left of their endeavour are separate states, each following their own agenda.

Nyckelord: Norden, Identitet, Barents Hav Regionen, Östersjöregionen, Konstruktivism, Geopolitik

Words:6969

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Metod och Material	1
2	Hur ska man Förstå det Nordiska?	3
2.1	Föreställningen om det Nordiska	3
2.2	Nordisk identitet i omskapande.....	4
2.3	Nordisk identitet under det kalla Kriget.....	6
3	Behovet att skapa en ny identitet	8
3.1	Centrum och periferi	9
4	Det Nya Norden	12
4.1	Regionalism.....	12
4.2	Att skapa en region.....	12
4.3	Geopolitik i Norden.....	14
4.4	Den Baltiska regionen	15
4.5	Barents Hav	17
4.6	EU och Regionalisering	18
5	Slutord	20
6	Referenser	23

1 Inledning

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att belysa perioden efter kalla krigets slut med fokus på Nordiskt identitetsskapande i kölvattnet av dessa händelser. Min ambition är att är att skapa en förståelse av begreppet Norden, hur och varför det ansågs nödvändigt att vitalisera Nordens identitet. Frågeställningen är följande: *Vad är egentligen Nordisk identitet och varför ansågs det nödvändigt med en nyartikulering av det nordiska?*

1.2 Metod och Material

Jag har framförallt använt mig av litteratur från den aktuella perioden.

Större delen av denna litteratur är skriven av nordiska forskare som på olika sätt bidrog till den debatt som kretsade kring ett omskapande av det "Nordiska" under början av 1990 – talet. Min ambition är att i möjligaste mån kunna erbjuda en förklaring till skeendet och identifiera de olika perspektiv som anfördes. Några av de forskare som fått stort utrymme i denna uppsats är Ole Wæver, Håkan Wiberg, Perri Joeniemmi, Sverre Jervell och Ola Tunander. Dessa framträder som betydelsefulla banérförare för en nyartikulering av det nordiska.

Jag kommer att inleda med en beskrivning av debatten, en problematisering av de olika perspektiven och slutligen en sammanfattning. Fokus för uppsatsen är hur man på ett konstruktivistiskt sätt försökte fånga och omskapa det specifikt nordiska och omsätta detta i en praktik. Min utgångspunkt är att drivkraften bakom denna rörelse var ett Nordiskt återvändande till Historien – en möjlighet att placera Norden som ett aktivt subjekt i kontrast till det Kalla krigets passiva och rörelseförhindrade objekt.

Uppsatsen är avgränsat till perioden under det tidiga 1990 - talet. Ambitionen är inte att erbjuda en (väl så intressant) summering av huruvida och i vilken mån dessa tankar och förställningar infriades och hur debatten ser ut idag. Denna begränsning motiverar jag utifrån föreställningen att detta skulle innebära en

förflyttning av det som jag anser vara fokus; nämligen analysen av 1990 –talets nordiskt konstruktivistiska identitetsskapande

2 Hur ska man Förstå det Nordiska?

Efter det Kalla krigets slut sker en förändring i det politiska klimatet i Europa; Tyskland återförenas, de tidigare Sovjetiska satellitstaterna närmar sig självständighet – Europa vaknar till liv efter decennier präglade av relationen mellan de båda supermakterna. Även Norden påverkas av dessa dramatiska omvälvningar.

När muren raderas mellan Öst-och Västberlin raderas även föreställningen om det Nordiska och den identitet som tidigare karaktäriserat Norden.

Den Nordiska identiteten hade under järnridån framförallt förstått i förhållande till det annorlunda Europa; ett Europa präglat av konflikt och oroligheter. I den nya värld som framträdde efter murens fall ägde dessa föreställningar inte samma styrka och en konsekvens blev att den Nordiska identiteten inte åtnjöt den dragningskraft som tidigare gav den en speciell plats bland Europas stater.

Nedan ämnar jag mer ingående beskriva vilka dessa Nordiska karaktärsdrag egentligen var och varför dem beskrevs som hotade och inte vitaliserade av en utveckling där omvärlden snarade närmade sig de Nordiska idealen.

2.1 Föreställningen om det Nordiska

Vilka är de särdrag som anses karaktäriserande för Norden? För att förstå Norden som en sammanhållande enhet beskriver Sverre Lodgaard de gemensamma rötter som historiskt sett varit en länk mellan de olika nordiska länderna. Myter, historier (exempelvis Eddan och Kalevala), protestantism, likheten mellan språken, det bistra klimatet, jordbruket, en homogen befolkning och avsaknaden av konflikt mellan de nordiska länderna. Dessa är de grundfundament varifrån föreställningen om de Nordiska eller Skandinavistiska identitetsbilden hämtat sin styrka ifrån.

De är, menar Lodgaard, gemensamma också i den meningen att de inte (nödvändigtvis) står i motsatsställning till nationella och regionala identiteter (Lodgaard, 1992: 285).

Dessa karaktärsdrag är dock inte oproblematiska, de beskriver en enhet som är sammanlänkad inte genom en institutionaliserad form utan snarare genom en *föreställd* gemenskap.

Vad som är intressant är ivarjefall att oavsett deras sanningsvärde så får dessa idéer en viss renässans under början av 1990- talet då de användes i meningen att stärka den Nordiska identiteten eller beskriva vad som förlorats och vad som kan konstrueras på nytt. Den skandinavistiska rörelsens idéer som blomstrade under

framförallt mitten av 1800 – talet blir aktuella ännu en gång. Även om rörelsen som sådan inte blev politisk i den bemärkelse att ett Stor-Norden realiserades fanns de dock som en påminnelse om stora dagar och drömmar om en ljus framtid. Den danske skalden Carl Ploug sammanfattar i sitt inoficiella nordiska nationalepos tidens förväntningar. Ett utdrag:

Længe var Nordens
Herlige Stamme
Spaltet i trende
Sygnende Skud;
Kraften, som kunde
Verden behersket,
Tyggede Sul fra
Fremmedes Bord.
Unge Gjenbyrds-Liv i Norden!
Røst fra vore Fædres Grav!
Vil Du styrre Verdens Orden,
Bryde Aandens Baner af?
Vil Du brede Oldtids Mørke
Over Nutids klare Dag?
Vil Du vække vilden Styrke,
Førdom, Had og Yaabenbrag (Ploug, 1842).

Vad som är intressant med Plougs text är likheten mellan de förväntningar som karaktäriserar den skandinavistiska traditionen och det sökande efter en ny nordisk identitet som sker under 1990 – talet. Det finns en känsla att tiden är mogen för Norden att vända sig ut mot världen och ännu en gång ”Tyggede Sul fra frammande bord”. Det är under denna period som det är möjligt att tala om ett formerande utav en nordisk identitet:

”Läget har mycket gemensamt med identitetsprojektens tidevarv efter mitten av 1800 –talet, då politikens ”vi” fick sina konturer i Skandinavien. Det var då Norden uppstod, som en alternativ väg i uppbyggandet av politiskt utrymme. Det nordiska tävlade i detta hänseende med det nationalstatliga, men förlorade spelet, då den folksuveränitetsprincip som det nordiska byggde på inte fick tillräcklig genomslagskraft” (Joenniemi, A 1994: 24).

Det nya Europa som framträder efter Sovjetunionens kollaps erbjuder en handlingsfrihet som tidigare varit kringskuren - nu bedöms tiden vara inne för ett Nordiskt återuppvaknande.

2.2 Nordisk identitet i omskapande

Begreppet Norden eller nordisk identitet är vagt, elastiskt och svårfångat. Detta bidrar till att det lämpar sig utmärkt att fylla begreppet med ett nytt, modifierat innehåll. Det är ingen tillfällighet att ett Norden i omskapande får karaktären av ett konstruktivistiskt projekt.

Bristen på ett konkret innehåll för den Nordiska identiteten leder till olika tolkningar om vilka drag som har haft betydelse för att forma en Nordisk identitet, men också om det går att tala om en gemensam identitet överhuvudtaget.

Uffe Østergård menar exempelvis att den nordiska identiteten inte är präglad av Nordism eller Skandinavism – rörelser som skapat föreställningen om en kontrast gentemot ett annorlunda Europa.

Norden, menar Østergård, har aldrig egentligen varit en enhetlig politisk entitet, dess ”enighet” har snarare varit produkten av misslyckande att skapa ett Stor - Sverige eller Stor - Danmark. Det som förlorats externt ska vinnas internt – naturligt blir då att skapa en föreställning om Norden *sui generis* vilket skiljer sig från resten av Europa, ett Europa som framställts som något stort och skrämmande (Østergård, 1997: 37 ff.).

Nordisk identitet har i stor utsträckning varit en identitet som byggts kring en gemensam kultur utan hänseende till en gemensam säkerhetspolitisk agenda. Den nordiska identiteten kan uttryckas som en etnisk definition av identitet där emphasis ligger kring en gemensam historia, språk och religion (Joenniemi, B, 1997: 200). Som tidigare nämnt är den nordiska identiteten föreställd men inte institutionaliserad vilket bidragit till dess relativa vaghet. Anledningen till att det inte skapats en stark identitetsbild mellan de Nordiska länderna kan schematiskt uttryckas följande:

- De Nordiska länderna, i förhållande till resten av Europa, har inte behövt definiera sig utifrån en hotbild i form av krig eller rivaliserande nationella särintressen..
- En homogen befolkning och avsaknad av etniska motsättningar inom länderna i Norden har premierat samarbete och garanterat stabilitet inom och mellan Nordens länder. (Joenniemi, C, 1992: 43).
- Nordens länder har inte skapat starka nationalistiska rörelser som understrykt viken av suveränitet och ett formulering av ett ”vi” och ”dem”. Detta pga inre säkerhet präglad av en jämförelsevis låg konfliktnivå mellan klasser, olika etniska grupper och politiska rörelser utanför mainstream. Avsaknaden av sådana konflikter tvingar därmed inte staten att agera kraftfullt för att skapa en tydlig nationell sammanslutning (Joenniemi, B 1997: 212 – 213).

Den relativa trygghet som Norden åtnjutit har förhindrat formerandet av en stark identitetsbild som varit bärkraftig och kunnat motstå förändringar av det politiska klimatet. Detta blir tydligt efter kalla krigets slut då den identitet som de Nordiska länderna samlats kring till stor del varit centrerad kring dess förmåga att motstå inblandning från de två supermakterna, dess välstånd och, i relation till omvärlden, höga andel bistånd till tredje världen. Samma sak gör sig gällande om demokrati – när resten av Europa i allt högre grad blir demokratiskt försvinner Nordens särställning (Wiberg, 1992: 247). Den ”tredje väg” som den Skandinaviska modellen (eller den svenska modellen) stolt kunde uppvisa för omvärlden ifrågasätts under 1980 – talet i samband med en ekonomisk tillbakagång (Gudmundsen, 1994: 13 – 14).

När dessa delar ifrågasätts (välstånd) och försvinner (den bipolära världen) hamnar den Nordiska identiteten i kris.

En annan dimension är att inget nordiskt land har varit tillräckligt starkt att på egen hand dominera regionen och göra dess föreställningar sina egna och därmed politisera dem. Nordens länder har varit såpass svaga och beroende av varandra att en Nordisk identitet vuxit fram och blivit en gemensam angelägenhet. Detta är tydligt under det kalla kriget där det skapas en nordisk balans mellan de båda supermakterna utan en egentlig gemensam säkerhetspolitik.

2.3 Nordisk identitet under det kalla Kriget

Under det kalla kriget beskrevs Norden som en plats präglad av välstånd och trygghet. Norden sågs som en anomali i det att de nordiska länderna tycktes ha funnit en position mellan de båda supermakternas direkta inflytande. Två perspektiv på detta presenteras kort nedan:

- Ur ett realistiskt perspektiv porträtterades Norden som en subregion mellan de stora supermakterna. Norden beskrevs som ett område präglad av avsaknad av konflikt och med ett högt nationellt välstånd. Genom att skickligt undvika inblandning i det stora politiska spelet mellan de båda supermakterna undvek Nordens länder säkerhetsdilemmat.
- Ur ett idealistiskt/liberalt synsätt låg emfas på just det karaktärsdrag som stipuleras som unikt för Norden; avsaknaden av konflikt. Ur detta utlästes karaktärsdrag som skilde sig från de realistiska i det att motiven för agerande beskrevs som annorlunda. Istället för en strategi som grundade sig på en anpassning till den bipolära maktsituationen och ett ”vi” och ”dem” förhållande- som har sina rötter i nationellt särintresse, hade Norden skapat en position mellan de båda supermakterna där tonvikten låg på begrepp som flexibilitet, samförstånd och reformism – soft power. Norden fungerade som en förebild och modell för hur det var möjligt att undslippa den negativa identitetsbilden, formerat kring kontrasten mellan ett ”vi” och ”dem”, och istället erbjuda möjligheten att bryta sig ur det binära maktsystemet (Joenniemi, B 1997: 189 ff.).

Gemensamt för de båda olika synsätten är dock att emfas ligger kring hur Norden, oavsett om den har en karaktär av öppenhet och samförstånd eller agerar utifrån

en bipolar maktsituation, lyckats undvika konflikt och hålla sig utanför inblandning från de båda supermakterna.

Förhållandet, de nordiska länderna emellan, beskrevs som en balans där länderna kompletterade varandra genom olika strategier, vilka hade det gemensamt att en möjlig inblandning från någon av de båda supermakterna skulle innebära en förhöjd risk av en intervention från den andre.

Den Nordiska balansen karaktäriserades utifrån följande utrikespolitiska väv: Norges relation till USA genom NATO, Finlands neutralitetspolitik gentemot Sovjetunionen och däremellan det alliansfria Sverige, vars buffertzon omöjliggjorde en direkt inblandning från någon av de båda supermakterna.

Annorlunda uttryckt kan förhållandet beskrivas följande:

- *Den bipolära världen:* Relationen mellan USA och Sovjetunionen bestämde premisserna för Nordens agerande. Fördjupade relationer från supermakternas sida gentemot de Nordiska länderna, skulle oundvikligen leda till en ökad spänning och konfliktupptrappning. Relationen bygger på ett realistiskt antagande gällande säkerhetsdilemmat; ett förhållande där de inblandade supermakterna har ett gemensamt intresse av att inte agera på ett sådant sätt att en konflikt utbryter.
- *Det Nordiska sub – systemet:* Med de båda supermakternas närvaro anpassas de Nordiska ländernas säkerhetspolitik utifrån en balansgång mellan olika intressen. Förhållandet kan uttryckas mindre som ett egentligt balanssystem (de Nordiska länderna följde inte en gemensamt uttryckt säkerhetspolitik) och mer av ett en situation där de Nordiska länderna kompletterar varandra för att bibehålla status quo inom den Nordiska hemisfären (Noreen, 1983: 44 ff.).

Under Kalla kriget undvek Norden att föra en säkerhetspolitik som riskerade att skaka den känsliga relation man hade med Sovjet. NATO:s närvaro i Norden skapade en balans där supermakternas inflytande hölls på ett minimum inom regionen (Archer, 1996: 457 – 458). Annorlunda uttryckt:

“The Nordic balance...provides a clue to how the ”low tension” situation could be self – reproducing” (Wæver, Wiberg, 1992: 25).

Vad Wiberg och Weaver menar är att de Nordiska länderna kunde säkerställa balansen genom att undvika supermakternas inflytande i regionen genom att spela ut dem mot varandra. Om Sovjet utökade sitt inflytande i Finland skulle USA som ett svar i sin tur öka NATO:s närvaro i Norge.

Vad varken de realistiska eller den liberala skolorna kunde förklara var dock hur förändringen av det Nordiska skulle beskrivas efter Kalla kriget. En följd blev att ett flertal nordiska forskare snarare vände sig emot konstruktivism för att fånga och möjliggöra skapandet av en ny nordisk identitet (Tunander, 2008: 164).

3 Behovet att skapa en ny identitet

Efter Sovjets sammanbrott ritas den politiska kartan om i Europa. Som ett resultat av detta hamnar den Nordiska självbilden i kris. Norden som begrepp uppfattas närmast anakronistisk och dess forna dragningskraft som en förebild för resten av Europa försvagas. Vad som behövs är en vitalisering eller omdefiniering av dess innehåll.

Representanter för en nyartikulering tillerkänner att Norden fortfarande har en roll att spela, men det behövs en bredare och en annorlunda definition.

En fördel med en nyartikulering av Norden som begrepp motiverades av att dess historia präglats mer av samarbete och nätverkbyggande och mindre om suveränitet och säkerhetspolitik. Dessa element är något som i stor utsträckning börjar få gehör runt om i Europa. Säkerhetsproblematikens premisser undergår efter Kalla kriget en förskjutning från en bipolär ordning till en hegemonisk-polär. Även föreställningen att suveräniteten är underordnad integration ges en ny tolkning och innebörd genom det europeiska samarbetet (Joenniemi, B, 1997: 182).

En Nordiskt sammanhållen identitet är dock inte möjlig att bevara om detta inte sker genom integration på olika plan – vad som presenteras är mindre en *fördjupning* av ett Nordiskt samarbete mellan länderna och mer av en *breddning* av dess innehåll, med blicken riktad mot regionsbildning och inträde i den Europeiska gemenskapen.

Ett närmande mot EU kan dock ses både som en möjlighet och ett hinder för att upprätthålla en Nordisk gemenskap. En dragningskraft mot Europa skulle kunna stärka den Nordiska självbilden – ett Norden som tillsammans inom EU för en politik med fokus på miljöfrågor och utlandshjälp. Nordens länder ansågs kunna bidra till det europeiska samtalet kring *soft power* – Norden var en Venus långt innan det kontinentala Europa, för att låna ett uttryck av Robert Kagan.

Samtidigt finns det en risk att dragningskraften mot Europa splittrar Norden – det faktum att Norge och Island inte ser ett inträde i EU som positivt står i kontrast till de mer europavänliga Sverige, Danmark och Finland.

Ole Wæver menar att det råder tvivel huruvida det är möjligt att tala om Nordism som en sammanhållande symbol efter det Kalla Krigets slut. Norden har splittrats i två fraktioner: En europeisk: Sverige och Finland vänder sig mot EU (Danmark inträdde tidigare), och en Nordatlantisk: Norge och Island intar en avaktande och negativ hållning gällande medlemskap i EU (Wæver, A 1992: 78 ff).

Svårigheten att anpassa sig till den nya ordningen, dels i förhållande till omvärlden men även inom Norden självt uttrycker Perri Joenniemi:

“Instead of staying apart Norden has to open up towards an international environment that calls for plurality and consists, in one of its aspects of far less self – contained regional groupings. While being previously defined inside – out, the mode is now increasingly one of outside – in, and this change in the mode of constitution with the increased importance of external factors seems quite hard for the Nordic configuration to digest” (Joenniemi, B, 1997: 184).

Joenniemi understryker nödvändigheten att Norden (om den ska överleva som en politisk entitet) bör öppna sig mot omvärlden – definitionen av den Nordiska identiteten kan inte längre utgå från inomnordiska relationer. Tvärtom är det av vikt att Norden stärker sin identitet genom att bredda sig: genom regionalisering och inträde i en Europeisk gemenskap. Norden, resonerar Joenniemi, kan inte överleva på egen hand – dess överlevnad är beroende av omvärlden.

Det kan anses vara kontraproduktivt för Norden att fortsätta föra en linje som karaktäriseras av soft power om inte detta även förs inom EU. En sådan strategi skulle innebära en försvagning av Nordens exklusivitet och medföra en gradvis risk att förflyttas till en Europeisk periferi. Norden måste vitalisera sig själv och ändra innebörden av sin identitet eller omforma denna till att innefattas inom ett Europeiskt samarbete; det finns ingen anledning att förespråka en viss agenda som redan omfattas på en högre nivå (Joenniemi, B, 1997: 196 – 197). Islands dåvarande utrikesminister Jón Baldvin Hannibalsson uttrycker sig annorlunda:

”Vi har ikke patent på åben administration, respekt for demokrati og menneskerettigheder, et velfungerende velfærdssamfund, begrænset klassesdeling nær kontakt mellem samfund og natur eller respekt for miljøet...Man kan stå fast på sit og være stolt over det man har opnået...Andre europæiske stater kan lære meget av dem på samme måde som vi kan hente forskellige ting hos dem” (Hannibalsson, 1994: 68).

Hannibalsson uttrycker ingen nödvändighet att inträda i ett europeiskt samarbete eller att det för den delen att det är kontraproduktivt att föra en politik med tonvikt på soft power, även om detta inte förs genom EU. Debatten om EU som en vitaliserande kraft för Norden är alltså inte samstämmig.

3.1 Centrum och periferi

Det nya Europa som framträder efter 1989 beskrivs i termer av en identitetskris för Norden, men även en möjlighet för Norden att inträda i Historien. Dess forna identitet byggde på att Europa var splittrat, präglad av konflikt och spänningar

mellan de båda supermakterna. Ett enat och starkt Europa skapar en maktbas där relationen till centrum blir en nödvändighet, eller att skapa nya centrum (exempelvis Norge och skapandet av Barents hav regionen, mer om detta senare). En vitalisering av Norden innebär en förskjutning från ett objekt till ett subjekt; en möjlighet att skapa nya förutsättningar genom regionalisering inom EU. Det ansågs således nödvändigt att formulera en ny strategi för att undvika att hamna i en europeisk periferi.

Den nya världen präglades inte av förhållandet mellan *vän* eller *fiende*, som under det kalla kriget, utan snarare en konflikt mellan *ordning* och *kaos*...

...”with an EU center, a concentric circle of less integrated EU members, a circle relatively stable states possible joining the EU in the near future, an outer circle of states less able to adapt to EU standards, and a more chaotic periphery that will not be included in the EU in coming decades” (Tunander, A, 1997: 32).

Att närma sig centrum bedöms som vitalt för staters överlevnad, eller snarare deras självbild och status; det nya Europa kräver *deltagande* och *närvaro*.

Av stor betydelse för en vitalisering av det Nordiska framstår formerandet av en stark Nordisk region i anlutning till EU. En offensiv strategi med syfte att stärka den Nordiska identiteten och ”nordifiera” Europa, samtidigt som Norden ”europeriseras”. Förhållandet kan beskrivas som en ”Hegelsk vändning”, en växelverkan där Norden är inbegripen i forandet av sitt eget öde, men där närheten till Europa innebär ett igenkännande – Norden förstår sig själv och påverkar och påverkas av Europa (Joenniemi, A, 1994: 41 ff.):

”En europerisering kräver inte en omdefiniering och ett övergivande av den egna identiteten, det nordiska ”vi”, utan en Europastrategi som grundas på känslan av samhörighet och en värdegemenskap som redan finns. En sådan bredare syn skulle bidra till att det nya Europa kändes bekant och ingav känslor av trygghet” (Joenniemi, A, 1994: 43).

I strävan att närma sig det europeiska centrat, ”amputerar” stater de regioner som anses vara en belastning för integration. Exempel är bla Tjeckoslovakien och Ukraina där den förra splittrades i Slovakien och Tjeckien, och den senare där det ryska arvet beskrevs som en asiatisk fångenskap som man nu lämnat för att inträda i Europa. Samma tendens kan skönjas i Norden; Danmark erbjuder Färöarna och Grönland självständighet och möjlighet att stå utanför det europeiska samarbetet. Sverige och Finland närmar sig centrum genom den Baltiska regionen (Tunander, A, 1997: 34 ff).

Samtidigt sker en centrum-förskjutning i Norden mot norr genom Barents Hav regionen, ett historiskt förankrat handelsområde som skapar en möjlighet för Norge att agera självständigt utanför EU.

Dragningen mot ett europeiskt center, förverkligat i EU och Bryssel, vilar på att detta antingen erbjuder något kvalitativt bättre eller förhindrar att stater hamnar i ett europeisk utanförskap.

EU övertar den roll som de båda supermakterna spelade under det Kalla kriget. Där det tidigare varit USA och Sovjetunionen som dragit upp riktlinjerna för

agerande, blir EU den kraft som de Nordiska länderna anpassar sig i förhållande till.

Denna förskjutning, från en relation präglad av förhållandet mellan USA och Sovjetunionen till ett framväxande EU, visar att den Nordiska identiteten inte är något som kan förstås utifrån sig själv utan snarare utifrån något större. Jag vill påstå att Nordisk identitet är byggd kring de Nordiska ländernas svaghet – den Nordiska identiteten är ständigt beroende och bestäms utifrån en extern maktstruktur.

4 Det Nya Norden

4.1 Regionalism

Även om det kalla kriget beskar Nordens handlingsfrihet fick det en positiv följd i det att de Nordiska länderna fann en egen intressesfär och skapade en känsla av enighet.

Efter det Kalla kriget erbjöds möjligheten för de enskilda Nordiska länderna att agera självständigt i den bemärkelsen att antingen vända sig mot EU (Sverige, Finland) eller att stärka banden till gamla allierade. Det senare ansågs mer troligt för Norges del – genom NATO.

Men vart ska Norden ta vägen? Sverre Jervell identifierar två olika vägar som är möjliga för de Nordiska länderna att använda sig av: *Integrering* genom EU eller *regionalisering* – ett samarbete mellan de nordiska länderna och dess geografiska omgivning, inom ett Europeiskt ramverk. Den senare varianten kommer jag att mer ingående att beskriva.

Den regionalisering som Jervell beskriver är mindre en form av institutionellt förfarande i likhet med EU eller EFTA, utan snarare ett samarbete mellan städer eller organisationer som sträcker sig över nationella gränser. Formen är mer en politisk mötesplats och nätverksbyggande än ett regionalt samarbete i dess traditionella mening (Jervell, A, 1992: 19). Regionalisering, både kring Barents hav och Baltikum, initieras företrädesvis av ekonomiskt åsidosatta områden, tex. Nordtysklands *Länder*, Nordnorge och de Baltiska staterna. Gemensamma kännetecken för dessa regionsbildningar är att de framspringer ur en nödvändighet att medelst samarbete övervinna sina respektive svagheter.

4.2 Att skapa en region

Region är i likhet med Nordisk identitet en vag term, något som kanske bidrar till dess popularitet, en term som saknar tydlighet och därmed gör det möjligt att anpassa efter givna specifika förutsättningar.

Den strategi och förutsättningar för regionsbildning som används för att legitimera en möjlig regionsbildning (i det här fallet den Baltiska regionen och Barents Havs regionen) kan beskrivas följande:

- Geografisk närhet
- Interaktion mellan länder med geografisk närhet
- Regionen erkänns som naturlig (Castberg, Schram Stokke, Østreng, 1994: 71)
- Identifierar och betonar de kulturella, ekonomiska och politiska likheter och undviker det som skiljer dem åt.
- Skapandet av en region utgår ifrån dels gemensamma intressen men även att försöka förankra regionsbildningen historiskt – man försöker framhäva det ”naturliga” i processen (Neumann, 1992: 64).

Det ”naturliga” har ett egenvärde så länge det upplevs att den har relevans och berättigande och fyller ett ändamål. Grundpremisen är att skapa en föreställning om regionen som trovärdig och därefter inleda det praktiska arbetet. Stegvis kan processen beskrivas följande:

- Forma en idé – akademiker och politiker formulerar en identitet
- Denna idé emmanerar till folket som får en uppfattning om att denna artificiella konstruktion är möjlig och eftersträvansvärd.
- Därefter följer ett kulturellt utbytande och formandet av infrastruktur
- I sista hand formas en gemensam agenda utifrån säkerhet, politik och ekonomi (Wæver, B, 1992: 32).

Regionsbildning följer ett mönster där inledningsfasen kräver en idémässig struktur med betoning på kulturella och historiska band. Därefter sprids denna föreställning och det naturliga i processen framhävs vilket sedan ger möjlighet till ett ekonomiskt och politiskt samarbete. Regionsbildningen i Barents Hav och kring Baltikum kan formuleras som ett stegvis projekt: först formerandet av en kulturell region därefter en ekonomisk och politisk.

Benedict Anderson sammanfattar det historiska identitetskapandet:

”All profound changes in consciousness, by their very nature, bring with them characteristic amnesias. Out of such oblivions, in specific historical circumstances, spring narratives” (Anderson, 1983: 204)

Anderson talar här om nationernas biografi, hur erfarenheten av historicitet ”glöms”, och ersätts med en berättelse ämnad att skapa kontinuitet och identitet. Samma mekanismer verkar inom regionsbildningar, exempelvis Östersjöregionen och regionsformerandet kring Barents hav, vars konstruktion grundar sig på ett ”naturligt” samarbete, sanktionerat av ett förment gemensamt förflutet, som delar få likheter med forna dagars. Den föreställda gemenskapen förbiser dock denna omständighet. Nationen, eller gemenskapen producerar en myt, eller

positionerar sig inom en konstruerad kontinuitet vilket skapar en länk till det förflutna.

Vad som dessutom är intressant i sammanhanget är att de olika identitetsformationer som såg sin födelse efter det Kalla kriget motiverades utifrån ett återvändande till föreställningen om geopolitik – geografins betydelse för staters agerande och dess identitet.

4.3 Geopolitik i Norden

De regionsbildningar som företrädare för en nyartikulering av det nordiska propagerar för är inte naturliga skapelser. Deras tillblivande är skapade utifrån konferenser och snarare ”talade till existens” (Tunander, 2008: 165). Identitet och den politiska diskurs som den omfattar är ett resultat av vad dessa nordiska pionjärer föreställde sig önskvärd. Sverre Jervell menade exempelvis att utan den grupp av nordiska arkitekter som formulerade nödvändigheten av en region kring Barents hav, skulle aldrig regionsbildningen ägt rum (Tunander, 2008: 172)

Under 1990 – talet sker ett närmande (från framförallt danska, norska och finska forskare och politiker) mot geopolitik, eller snarare mot Rudolf Kjelléns identitetsbaserade geopolitik; föreställningen att staten blir/är vad politiker, journalister och akademiker säger att den är. Geopolitik studerar staters agerande i förhållande till dess geografi. Den begreppsli gör staten, inte som något som existerar utanför eller som abstrakt fenomen, utan snarare som en verklig organism som finns här och nu – och som påverkas och påverkar sin omgivning genom dess geografiska position (Cahnman, 1942: 55). Dock är ”staten som levande organism” en metafor, för Kjellén är staten inte något som existerar utanför individer – det är individens föreställning av staten, nationen som gör den till en verklighet (Kristof, 1960: 23 – 24).

Ladis Kristof beskriver Kjelléns geopolitiska teori följande.

”The aim of Kjellén’s quasi – organic theory is to show that the state is not a dead letter of the law but, on the contrary, a changing and living community in which the territory, the human beings, and the nation as a whole interact” (Kristof, 1960: 24).

Geopolitik aktualiserar geografins betydelse i konstruktionen av identiteter.

Identitet kan beskrivas som beroende av omgivningen och den utformning den gives uppifrån. Den nordiska identiteten, menar jag, kan bättre förstås om man tar hänsyn till de externa maktfaktorer som finns runtom den - nordisk identitet är en produkt av Nordens svaghet, tvungenheten att anpassa sig mot en mäktigare omvärld. Dessa maktfaktorer kan förstås utifrån Kjelléns makttriangel.

Kjelléns hundraåriga makttriangel föreställdes som en relation mellan Tyskland, Storbritannien och Ryssland. Efter Kalla krigets återaktualiseras makttriangeln men innefattar då USA, Ryssland och EU. Denna relation

bestämde premisserna för de Nordiska ländernas handlingsfrihet (Tunander, 2008: 173).

De Nordiska länderna relation till EU har diskuterats tidigare, den känsliga balansen mellan USA och Ryssland efter det kalla kriget kan illustreras följande:

- *Ryssland*: Det Kalla krigets slut erbjuder tillfälle för de Nordiska länderna att agera självständigt, men samtidigt öppnas möjligheter för externt inflytande främst från, argumenterar Jervell, Ryssland (Jervell, 1992: 17f). Den ökade handeln med Ryssland kan förstås som ett säkerhetsarrangemang; rädslan för att Ryssland återgår till ett icke – demokratiskt styre är sammankopplat med hur väl den ekonomiska utvecklingen framskrider. Det finns ett gemensamt intresse från väst att stimulera den Ryska ekonomin för att undvika framtida konflikt. Genom regionsbildningen kring Barents hav skapas interdependens (Castberg, Schram Stokke, Østreng, 1994: 77ff.).
- *USA*: Ett ökat samarbete med Ryssland och Tyskland genom en Baltisk region skulle även innebära ett visst avståndstagande mot USA och riskera att skicka fel signaler och rubba den balans som existerat under det kalla kriget. Enligt Wæver är denna svårighet att anpassa sig efter det Kalla krigets slut och långsamheten att agera, en följd av att de Nordiska länderna blivit tvungna att omvärdera och skapa nya allianser (Wæver, C, 1992: 176).

Vad maktriangeln illustrerar är de maktförhållanden som de svagare staterna anpassar sig i förhållande till. För Nordens del var anpassning under 1990 –talet framförallt uttryckt i ett närmande mot EU, motiverat utifrån rädslan att hamna i en europeisk periferi. Relationen mellan USA och Ryssland kan snarare beskrivas som säkerhetsmässiga arrangemang, inte helt olik situationen under det Kalla kriget, men med den skillnad att den forne fienden nu blivit en samarbetspartner.

Kjelléns identitets - geopolitik lämpade sig utmärkt att använda sig av tillsammans med ett konstruktivistiskt projekt att vitalisera Norden. Föreställningen att statens identitet är vad man gör den till passade väldigt väl in i det konstruktivistiska projekt som lanserades under 1990 – talet.

Ola Tunander fångar kärnan i detta resonemang:

”Geography is certainly an objective entity, but to the human mind it cannot be conceptualized outside a given discourse that can be recreated and manipulated to serve certain political interests or visions” (Tunander, 2008: 172).

4.4 Den Baltiska regionen

Norden sågs som framtiden under det kalla kriget – avsaknaden av konflikt inom och mellan staterna, välfärd och förmågan att finna en väg ut ur den bipolära maktbalansen statuerade Norden som ett gott exempel för andra stater. Efter 1989 är snarare den europeisering som följt visionen av framtiden. I rädslan att hamna i en europeisk periferi framtvingar denna europeisering regionalisering (Wæver, B, 1992: 26).

I ett framtida scenario, förutspår Wæver är den mest troliga regionsbildningen, där Norden kommer att spela en avgörande roll, en Baltisk (från Kiel till St. Petersburg). Det är mer troligt att samarbete kommer att föras mellan de Baltiska staterna än endast mellan de nordiska länderna. Norden, anser Weaver, måste omdefiniera sin roll och anpassa sig till det ”nya” Europa som uppkommit efter 1989. En konsekvens av detta är att en förändring nödvändigtvis måste vara ”ny” den med.

Med andra ord; Nordism har spelat ut sin roll i den bemärkelse att den inte erbjuder något nytt. Paradoxalt blir att fokus nu vänds mot ett samarbete som bär en tydlig likhet med den medeltida Hansapakten.

Att notera är att denna nya Hansapakt i stor utsträckning mindre handlar om samarbete mellan stater och mer om samarbete mellan städer och regioner *inom* stater (Wæver, B, 1992: 171).

Weaver identifierar tre orsaker som betydelsefulla för denna dragning mot öst:

- Den Baltiska regionen representerar något nytt – genom att vara artificiellt skapad finns det en förväntning att det är möjligt att skapa något alldeles nytt som innebär något kvalikativt bättre.
- Den Baltiska regionen kommer inte att vara ett samarbete mellan nationer utan snarare mellan städer och organistaioner. Ett sådant regionalt samarbete skulle vara omöjligt om det inkluderade hela Ryssland och hela Tyskland. Gemensamt för de stater (och regioner inom staterna) som samarbetar är dess svaghet och föreställningen att det är nödvändigt att samarbeta.
- Tiden för att agera är nu – det gäller att handla omedelbart om Norden inte vill riskera att hamna efter i den ekonomiska utvecklingen.

Det gäller att skapa trovärdiga och hållbara alternativ mot det ekonomiskt expandernade ”booming banana” (Södra England, Tyskfranska gränsen, och norra Italien). Den Baltiska regionen, ”the blue banana” förutspås vara ett sådant alternativ. Framväxandet av en stark baltisk region antas innebära fördelar för de nordiska länderna:

- Ekonomiskt utbyte
- Kulturellt inflytande
- Stärkning av den Nordiska identiteten
- Förhindra att reduceras till en svag periferi inom EU (Jervell, 14f).

Denna dragning mot öst innebär samtidigt ett avkall på föreställningen om Norden som en sammansatt identitet. En baltisk region antas ha större möjligheter att blomstra än en exklusiv Nordisk. Dock innebär dragningen mot Baltikum att Norden som en sammanhållande entitet riskerar att splittras. Sverige, Danmark och Finland kommer att stärka sina positioner som centrala aktörer kring Östersjön – men denna dragning mot öst kan innebära ett minskat inflytande för Norge (Jervell, 1992: 14, Joenniemi, B, 1992: 45).

Det finns en konflikt mellan å ena sidan en breddning av den Nordiska intressesfären å den andra sidan en fördjupning av ett inom- Nordiskt samarbete – strategin att utveckla det nordiska till att även inkludera andra regioner hotar grundfundamentet för den nordiska identiteten. Att närma sig Baltikum innebär därför ett visst risktagande (Wiberg, 1992: 249). Föreställningen om en Nordisk identitet förändras då utrymme ges för staterna själva att agera och följa en självständig agenda :

“*Norden* can be rearticulated as a Baltic project. This has much more *Schwung* and can mobilize new energies. Thus, there will still be lots of Nordic networks, lots of cooperation built on the closeness of language etc. But *politically* speaking, and emotionally, the driving idea will not be *Nordism*” (Wæver, B, 1992: 36)

4.5 Barents Hav

Utvecklingen i Barents hav följer det mönster som Weaver beskrivit ovan. De första stegen mot en regionsbildning grundades i en gemensam föreställning att regionen hade behov av ett samarbete. Detta har följts av ett kulturellt utbyte mellan framförallt den samiska befolkningen i Norge, Ryssland och Sverige. Nästa steg väntas bli utbildning och en utbyggnad av infrastruktur och turism (Holst, 1994: 14ff).

Skapandet av en region kring Barents hav motiverades av den handelsförbindelse (Pomor förbindelsen) som under 1000 år förekommit mellan Ryssland och Norge med avbrott av den ryska revolutionen 1917, fram tills Sovets sammanbrott (Tunander, B, 1994: 31). I likhet med formerandet av den Baltiska regionen vände man sig till ett historiskt förflutet för att förankra det moderna projektet:

“The Barents region should be understood as a political invention exploiting historical myths in order to overcome the harsh climate of the North” (Tunander, B, 1994: 32).

Initiativet till regionsbildningen kring Barents hav fördes av Norge. Finland förhindrades att agera som en brobyggare med bakgrund av dess rädsla för en stark rysk dominans i området. Sverige å andra sidan fann det problematiskt då Ryssland fortfarande sågs som det största hotet mot säkerheten i regionen. Det

blev naturligt att Norge (med NATO i ryggen), med stöd från de övriga Nordiska staterna, var den som sträckte ut handen mot Ryssland (Tunander, B, 1994: 35).

Ett samarbete ansågs även bidra till en gemensam miljöansträngning gällande utsläpp inom regionen, att skapa tillväxt i de norra delarna i Norge, Sverige, Finland och Ryssland. Det senare är av stor vikt då dessa områden riskerade att hamna efter i den ekonomiska utvecklingen där framförallt de södra delarna av Finland och Sverige inom det Baltiska samarbetet förutspåddes som stora tillväxtområden (Castberg, Schram Stokke, Østreng, 1994: 80).

Norges dragning mot Barents hav bör förstås som en handling som motiverades utifrån en rädsla av att riskera att hamna i en europeisk periferi, särskilt i ljuset av formandet av en Baltisk/Hansa- pakt runt Östersjön som inte inbegrep Norge.

En begynnande regionalisering tar form: Sverige, Finland och Danmark runt Östersjön och Norge kring Barents hav. Dessa olika projekt kan studeras utifrån en Nordisk ambition till dominans över dess omgivning och försök att stärka sin position och identitet enligt Skandinavistiska mått. En annan beskrivning, som jag ser som mer trovärdig, är att dessa olika projekt visar på en tendens att den Nordiska identiteten tappar sitt grepp då de nordiska staterna snarare handlar utifrån nationella perspektiv och särintressen – vilket får till följd en splittring mellan nord och syd och en urholkning av en gemensam Nordisk identitet.

4.6 EU och Regionalisering

Hur påverkas den Nordiska identiteten av ett närmande mot EU och en begynnande regionalisering kring Barents hav och Östersjön? Föreställningen om en gemensam identitet grundat på en enighet som var gällande under det Kalla kriget har till stor del förlorat sin dragningskraft. Vad som sker är en möjlighet att flytta fram Nordens positioner till att även innefatta en Baltisk, Barents och en europeisk identitet.

Valfriheten att agera i olika riktningar (man talade om möjligheter och inte nödvändigheter efter Kalla krigets slut) för de nordiska länderna skapar flera konkurrerande identiteter och aktualiserar frågan huruvida det nordiska kan ses som en sammanhållande kraft. En Arktisk region, en Nord Atlantisk region, en Baltiska region och en Europeisk – vilka ska man välja – är det möjligt att tillhöra alla?

Identitet är något som ständigt förändras, men är det möjligt att tala om flera identiteter som samspelar? Carl Bildts europavänliga kampskrift *Hallänning, Svensk, Europé* från 1991 ger en föreställning att det är möjligt att tillhöra flera överlappande identiteter (även om en nordisk sådan inte får utrymme i dennes bok). Frågor som aktualiseras är hur väl förankrade dessa olika, konkurrerande identiteter är? Är den Nordiska identiteten relevant att diskutera överhuvudtaget, har den en fortfarande en roll att spela? Detta diskuteras i slutordet.

Den Skandinavistiska rörelsen med emfas kring ett Stor – Nordiskt samarbete och en gemensam, historiskt förankrad, identitet ser ett uppsving i

början på 1990 -talet. Dess betydelse anser jag dock ligga i hur den Skandinavistiska rörelsen inspirerar till ett nordiskt uppvaknande och rörelse mot omvärlden – dess egentliga sammanhållande kraft som en identitet varur nordens länder kan samla sig kring är diskutabelt.

En sammanhållande komponent inom det Nordiska har varit likheten mellan språket, men även det förändras; det finns ett motstånd till att prata skandinaviska språk i nordiska rådet då detta kan anses närmast elitistiskt (speciellt i Finland där svenskan varit förknippad med en styrande elit), engelska är således det språk som företrädsvis talas i nordiska rådet (Wiberg, 1992: 249).

5 Slutord

Det som sker efter kalla kriget är inte en vitalisering av den nordiska identiteten eller en förstärkning av en nordisk identitet. Tvärtom, hävdar jag, öppnar sig möjligheten till ett stärkande av den egna nationens agenda. Detta sker genom integrering inom en europeisk gemenskap – förhållandet kan beskrivas som en europeisering av den nordiska sfären som omkullkastar den Nordiska gemenskapen. Regionsbildningarna fick snarare effekten av en stärkning utav de Nordiska *staterna* genom att undvika att hamna i en Europeisk periferi – än ett stärkande av en nordisk *identitet*.

Det konstruktivistiska tillvägagångssättet i formandet av regionsbildning och användandet av geopolitik kan anses vara diskutabelt men, anser jag, inte diskvalificerande. För att använda Kristian Gerners och Klas- Göran Karlssons ord:

”Det samhälleliga sökandet efter identitet och regionala gemenskaper ställer den vetenskapliga historieskrivningen inför nya utmaningar. Det innebär att begrepp som historiemedvetande och myt måste infogas i den vetenskapliga begreppapparaten, inte som storheter att identifiera sig i negativ mening utan som element utan vilket det är omöjligt att förstå och förklara nutida samhällsomvandlingar. Det är inte frågan om ett ”falskt” historiemedvetande...”

Identitet är något som ständigt förändras och dess aktualitet och relevans sker i relation till den Andre. I den Nordiska kontexten handlade det under det Kalla kriget om en gemenskap som byggdes kring en tvungenhet att bibehålla en gemensam identitet för att inte riskera att inblandas i det politiska spelet mellan supermakterna. Efter kalla kriget en identitet byggd kring en gemensam historia men inte nödvändigtvis en gemensam framtid. Regionsbildningarna som framträder tolkades som en möjlighet till en vitalisering av det Nordiska – men ett Norden där staterna emellan inte efterträvade samma mål.

Världen efter kalla kriget ger, enligt min mening, inget utrymme för en verklig Nordisk identitet än på pappret.

Det historiska minnet är inte tillräckligt för att återskapa en stark Nordisk identitet – den går förlorad i den stund som staterna inom Norden börjar följa en egen agenda och motivera dessa målsättningar (regionsbildning kring Barents hav och Östersjön) med nya myter som inte är kopplade till den gemensamma (föreställda) historien.

Med detta menar jag inte att Norden har slutat sammarbeta, vare sig länderna emellan eller genom det Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet efter det Kalla kriget.

Däremot har den nordiska identiteten urholkats av konkurrerande identiteter som framträdde under 1990 – talet, vilka inte är gemensamma för Norden som

totalitet. Det nordiska ”vi” kom i skymundan i samband med Sveriges, Danmarks (som iofs var medlem redan tidigare) och Finlands dragning mot ett växande Europa, och däremellan Islands och Norges utanförskap från EU och den senares vändning mot Barents hav

Den nordiska identiteten är uppbyggd kring något som jag skulle vilja formulera som den svages position – dess inbördes relation har varit dikterad utifrån ett förhållande till en starkare makt.

Under kalla kriget var det relationen mellan Sovjet och USA. Efter järnridåns fall framförallt av ett växande EU. Även om Norge och Island stått utanför den formella europeiska gemenskapen (men som medlemmar i EES) påverkas dem däremot genom att Danmark, Sverige och Finland inträder och driver en agenda (Baltiska regionen) som inte står i någon relation till en gemensam Nordisk identitet.

Likheten mellan den Skandinavistiska rörelsen under 1800 – talet och det konstruktivistiska försöket till en vitalisering av det Nordiska, är dess misslyckande. Istället för en renässans för det nordiska innebär 1990 – talet en renässans för det europeiska.

6 Referenser

- Archer, Clive: *The Nordic Area as a Zone of Peace*, Journal of Peace Research, Vol. 33 No. 4, Sage Publication, 1996
- Anderson, Benedict: *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London, 1983
- Cahnman, Werner: *Concepts of Geopolitics: Tal under Mid – West Sociological Meeting* Des Moines, Iowa, 1942
- Castberg, Rune, Schram Stokke, Olav , Østreng, Willy: *The Dynamics of the Barents Region*. I Schram Stokke, Olav, Tunander, Ola red.: *The Barents Region – Cooperation in the Arctic Europe*, International Peace Research Institute, Oslo, 1994
- Gerner, Kristian, Karlsson, Klas – Göran: *Nordens Medelhav – Östersjöområdet som historia, myt och projekt*, Natur och Kultur, Stockholm, 2002
- Gudmundsen, Gestur: *En Nordisk samfundsmodell?* I Karlsson, Svenolof red.: *Norden är död. Länge leve Norden! En debattbok om de nordiska länderna som en megaregion i Europa*, Nordiska rådet, 1994
- Hannibalsson, Jón Baldvin: *Island, Norden og europæisk integration*. I Karlsson, Svenolof red.: *Norden är död. Länge leve Norden! En debattbok om de nordiska länderna som en megaregion i Europa*, Nordiska rådet, 1994
- Holst, Johan, Jørgen: *The Barents Region: Institutions, Cooperation and Prospects*. I Schram Stokke, Olav, Tunander, Ola red.: *The Barents Region – Cooperation in the Arctic Europe*, International Peace Research Institute, Oslo, 1994
- Jervell, Sverre, A: *A report from Europe's Northern Periphery*: I Kukk, Mare, Jervell, Sverre, Joenniemi, Perti eds.: *The Baltic Sea Area – A Region in the Making*, Vardings tryckeri, 1992
- Joenniemi, Perti, A: *Norden – en europeisk megaregion?* I Karlsson, Svenolof red.: *Norden är död. Länge leve Norden! En debattbok om de nordiska länderna som en megaregion i Europa*, Nordiska rådet, 1994
- Joenniemi, Perti, B: *Norden as a Post – Nationalist Construction*. I Joenniemi, Perti red.: *Neo – nationalism or Regionality – the Restructuring of Political Space around the Baltic Rim*, Nordiska Institutet, 1997
- Joenniemi, Perti, C: *Norden as Mystery – the Search for New Roads into the Future*. I Øberg, Jan red.: *Nordic Security in the 1990s – Options in the Changing Europe*, Pinter Publishers, London, 1992
- Kristof, Ladis: *The Origins and Evolution of Geopolitics*, Journal of Conflict Resolutions, Vol. 4 No. 1, Sage Publication 1960
- Lodgaard, Sverre: *Redefining Norden*. I Øberg, Jan red.: *Nordic Security in the 1990s – Options in the Changing Europe*, Pinter Publishers, London, 1992

- Neumann, Iver B: *From the Nordic Region To What?* I Kukk, Mare, Jervell, Sverre, Joenniemi, Perti eds.: *The Baltic Sea Area – A Region in the Making*, Vardings trykkeri, 1992
- Noreen, Erik: *The Nordic Balance: A Security Policy Concept in Theory and Practice*, Cooperation and Conflict, Sage Publishing, 1983
- Tunander, Ola,: *Geopolitics of the North: Geopolitik of the Weak: A Post-Cold War Return to Rudolf Kjellén*, Cooperation and Conflict, Sage Publishing, 2008
- Tunander, Ola, A: *Post – Cold War Europe: A Synthesis of a Bipolar Friend – Foe Structure and a Hierarchic Cosmos – Chaos Structure*. I Tunander, Ola, Baev, Pavel, Einagel, Victoria Ingrid: *Geopolitics in Post – Wall Europe – Security, Territory and Identity*, International Peace Research Institute, Oslo, 1997
- Tunander, Ola, B: *Inventing the Barents Region: Overcoming the East – West Divide*. I Schram Stokke, Olav, Tunander, Ola red.: *The Barents Region – Cooperation in the Arctic Europe*, International Peace Research Institute, Oslo, 1994
- Wiberg, Håkan: *An Alternative Scenario: Dissolution of Norden*. I Øberg, Jan red.: *Nordic Security in the 1990s – Options in the Changing Europe*, Pinter Publishers, London, 1992
- Wæver, Ole, Wiberg, Håkan: *Norden in the Cold War Reality*. I Øberg, Jan red.: *Nordic Security in the 1990s – Options in the Changing Europe*, Pinter Publishers, London, 1992
- Wæver, Ole, A: *Nordic Nostalgia: Northern Europe after the Cold War*, International Affairs, Vol. 68 No. 1, Blackwell Publishing, 1992
- Wæver, Ole, B: *The Baltic Sea Region – Does it Exist?* I Kukk, Mare, Jervell, Sverre, Joenniemi, Perti eds.: *The Baltic Sea Area – A Region in the Making*, Vardings trykkeri, 1992
- Wæver, Ole, C: *Norden Rearticulated*. I Øberg, Jan red.: *Nordic Security in the 1990s – Options in the Changing Europe*, Pinter Publishers, London, 1992
- Østergård, Uffe: *The Nordic Countries in the Baltic Region*. I Joenniemi, Perti red.: *Neo – nationalism or Regionality – the Restructuring of Political Space around the Baltic Rim*, Nordiska Institutet, 1997
- Østerud, Øyvind: *The Uses and Abuses of Geopolitics*, Journal of Peace Research, Vol. 25 No. 2, Sage Publication, 1998